

किंवा भूकवचाचे स्वरूप व संस्थाना यांच्या अभ्यास
म्हणजे भूरूपशास्त्र होय ॥

४) सर डब्ल्यू स्ट्रॉबे :

॥ भूरूपशास्त्र हे भूमीस्वरूपाचे
शास्त्र असून त्यात त्यामुळे भूकवचाचा आकार
उत्पत्ती व उत्क्रांती यांच्या समावेश होतो ॥

३) एक जे. मॉक हॉकस :

॥ पृथ्वीवरील भूरूपांचे
उत्पत्ती व विकास यांचे शास्त्रीय विवेचन म्हणजे
भूरूपशास्त्र होय ॥

५) शीम :

॥ पृथ्वीच्या आकाराचे आकलन करून देणे
भूकवचाचा त्याच्या कशा वस्तूतले विशद करणारे
शास्त्र म्हणजे भूरूपशास्त्राचे उद्दीष्ट होय ॥

६) ॥ भूरूपांचे वर्णन, वर्गीकरण, उत्पत्ती, विकास,
इतिहास यांच्या अभ्यास म्हणजे भूरूपशास्त्र होय ॥

७) ॥ पृथ्वीवरील भूस्वरूप आणि त्याच्यावर होणाऱ्या
भौतिक, रासायनिक व जैविक प्रक्रिया या संबंधीचे
अध्ययन करणारे हे विधान होय ॥

4

भूकंपशास्त्राची व्याप्ती :-

भूकंपशास्त्राच्या निकट्या संबंध आहे प्राकृतिक भूगोम व भूकंपशास्त्रा हे एक विकसित शास्त्र आहे. भूकंपशास्त्रात भूविज्ञानाच्या मदतीने भूकंपाच्या विविध स्वरूपाचे विवेचन केले जाते. भूकंपावर घडणाऱ्या खड्ड्या प्रक्रिया यांच्या अभ्यास या शास्त्रात केला जातो. खड्ड्याची उत्पत्ती व संरचना त्याचे वितरण व त्यातील खनिज द्रव्य यांचाही अभ्यास त्यात केला जातो. याच्या साधारण भूकंपावरील व भूकंपाच्याविषय प्रक्रिया प्रक्रियांची माहिती मिळते.

1) हिरोडोटस व स्ट्रबो

यांनी भौतिक प्रक्रियांनी भूकंप लथार लेलात. असे अनुक्रमे इ.स. पूर्वी पाचव्या आणि पहिल्या शतकात मांडले.

2) जेम्स

जामसवालमूले यांच्याची निर्मिती लेते अशा आधुनिक लेख जेम्स यांनी मांडले.

3) प्रिविल्यम डेव्हरिस

यांनी भूकंपशास्त्राच्या सौध्वाकीक पाया घातला. भूदृश्य उल्कांत लेन असताना हा आधुनिक सिद्धांत मांडला.

4) गिबो पॉल्ड

भूकंपावरील शक्ती व भूकंपाच्याविषय शक्ती यांच्या साधक बंधक सक्रियेतुन भूकंपालेखनी घडत असते. म्हणून भूकंपशास्त्रा म्हणजे भूगोम विज्ञान.

१) भूशास्त्राची यांना पुस्तक अभ्यास ठरतो.

या शाखेत शिमावरी, जमावरी, वातावरी या वरीच्या अभ्यास यात असल्यामुळे अभ्यास विषयक व्याप्ती व्यापक आहे. त्यामुळे शास्त्र शुद्ध अभ्यास होण्यासाठी अनेक शाखा असल्याने त्यातूनही पुढील प्रमाणे

१) व्यामानशास्त्र

या शाखेत पृथ्वी भौवतापचा वातावरणाचा अभ्यास केला जातो. वातावरणशास्त्राशी संबंधित अशी ही भूशास्त्राची अंगीवाची शाखा आहे. व्यामान, वृष्टी, वनता, वातावरणाची स्थिती, वृष्टी तापमान, आर्द्रता, पर्जन्य, वायुभार, वारे, वायुराशी, व्यामानाचे विविध प्रकार इ. वृक्षांचा अभ्यास व्यामानशास्त्रात केला जातो.

२) सागरी भूगोल

महासागरांच्या आकार, विस्तार, लवस्थिती, सागरजमाच्या हालचाली भरती मोढेथी, सागरीमारा व सागरी प्रवाह, सागराचे तापमान, सागराची दृश्याता, सागरी प्राणी व वनस्थिती सागरी निक्षेप सागराचे मासिक महत्त्व इ. वृक्षांचा अभ्यास या शाखेत केला जातो.

३) जैविक भूगोल

पृथ्वीच्या प्रत्येक भागावरील प्राणि व वनस्थिती यांचा वितरणाचा अभ्यास या शाखेत केला जातो. वनस्थिती व प्राणि मानवी जीवन व मानवी व्यवसायावर परिणाम करणारे महत्त्वपूर्ण वृक्ष आहेत. जैविक भूगोलाच्या प्राणि भूगोल व वनस्थिती भूगोल अशा दोन शाखा आहेत.

4) महदा भूगोत्व

भूप्रतावरील महदेची निर्मिती व विकास गुणधर्म, वर्गीकरण, वितरण, उपयुक्तता लसेच संबधीत मानवी सार्थक क्रियाक रणारा पणोाम व. धरक यी शारवेत अस्थासने जातात.

भूरुपशास्त्राच्या - भूगर्भशास्त्राशी
हवामानशास्त्राच्या - वातावरणाशी, सागरी भूगोत्वा-
च्या-सागरांशी जैविक भूगोत्वाच्या - वनस्पती व
प्राणिशास्त्राशी, महदाभूगोत्वाच्या - महदाशी या
शास्त्राच्या जवळच्या संबंधे आहे. त्यामुळे भूरुपशा-
स्त्रा व शास्त्रेच्या अस्थास करताना वरील नैसर्गिक
शास्त्रांमधील नियम, संकल्पना, सिद्धांत यांच्या
माधीर ध्यावा लागतो.

स्वरूप

भूरुपशास्त्राच्या मूळ अर्थ म्हणजे विविध भूकपांच्या अस्थास हा लेय, प्रखीवरील विशाल भूकपांच्या युक्त स्तरावर अस्थास भूरुपशास्त्रात करतात. जामनिक आधुनिक भूरुपशास्त्राच्या महत्वाच्या अस्थास विषय आभेत्वा आहे. उंच पर्वत रांगा, खोब महसागर सपाट पठारे, सखळ मैदाने व. अस्थास याल करतात. कारण ही सर्व भूकपे प्रखीचे ण्णालक धरक आहे.

अभिकडच्या काळात सागरतळ भागि त्यावरील भूकपे याच्याही अस्थास या शास्त्रात करतात. यामुळे भूताळ्यालीची कारणमीमांसा करण्यासाठी सागरतळ संस्थनेची माहिती उपयुक्त ठरते अनाच्छादन हा सुध्दा महत्वाचा धरक आहे. उच्छादना भूदृश्याच्या ऐतिहासिक विकासाचे विश्लेषण करण्यासाठी अनाच्छादनाच्या अस्थास उपयोगी ठरतो.

